

mgr Bartłomiej Lassek

Uniwersytet Łódzki, Wydział Nauk o Wychowaniu, Centrum Kształcenia Pedagogów Sportu

e-mail: bartlomiej.lassek@now.uni.lodz.pl

<https://doi.org/10.18778/8445-066-6.07>

Wartości wychowania moralnego przekazywane zawodnikom w narracjach trenerów karate

Streszczenie. Niniejszy artykuł obejmuje zagadnienia dotyczące wartości wychowania moralnego, które przekazywane są zawodnikom przez trenerów w procesie treningu karate. Badania, przeprowadzone w 2025 r. w ramach programu Uniwersytetu Łódzkiego „Zdolny Uczeń – Świetny Student”, miały na celu określenie wartości wychowania moralnego w dyscyplinie karate na podstawie wywiadu narracyjnego trenerów tej dyscypliny sportu. Badaniami objęto czterech trenerów karate z Klubu Sportowego „Olimp” w Łodzi. Tekst zawiera wprowadzenie do problematyki badań oraz uzasadnia przyczyny ich podjęcia. Metodą badawczą użytą w badaniu jest wywiad narracyjno-epizodyczny na bazie koncepcji Uwe Flicka. W niniejszym artykule przedstawiono wycinek badań dotyczący wiedzy semantyczno-konceptualnej. W końcowej części przedstawiono wyniki badań własnych wraz z wnioskami.

Słowa kluczowe: moralność, sport, wychowanie, olimpizm, karate

The Values of Moral Education Passed on to Athletes in the Narratives of Karate Coaches

Abstract. This presentation addresses issues related to the values of moral education conveyed to athletes by coaches in the process of karate training. The study aims to identify the values of moral education in the discipline of karate based on the narratives of coaches. The research involved four karate coaches from the Olimp Łódź sports club. The presentation includes an introduction to the research problem and explains the reasons for undertaking the study. The research method used was a narrative-episodic interview based on Uwe Flick's concept. This article presents a subset of research concerning semantic-conceptual knowledge. In the final part, the results of the study are presented along with conclusions.

Keywords: morality, sport, education, olympism, karate

Wstęp

U progu dynamicznych przemian społeczno-kulturowych w Polsce oraz rosnącego znaczenia sztucznej inteligencji i jej wpływu na zachowania młodzieży, sport nadal pozostaje uniwersalnym narzędziem do regulacji wartości moralnych. Sam twórca nowożytnego olimpizmu baron Pierre de Coubertin z podniosłym przekonaniem podkreślał, że na stadion olimpijski powinni wchodzić gentlemani szlachetnego pochodzenia, uznawani *a priori* za moralnie doskonałych, jako potomkowie stanu rycerskiego, niedoścignieni w cnocie sprawiedliwości, którzy mieli tworzyć elitę moralną w sprawiedliwej walce¹. Karate jest najmłodszą dyscypliną w programie igrzysk olimpijskich (Tokio, 2020/2021) spośród wszystkich sportów walki. Jej wprowadzenie nie było przypadkowe, wynikało z popularności tego sportu, szerokiego upowszechnienia na świecie oraz spełnienia szeregu kryteriów ustalonych przez MKOl². Warto zaznaczyć, że karate nie utrzymało się w programie igrzysk i zostało wycofane już trzy lata później w Paryżu, według komentarza dyrektora sportowego MKOl-u, ze względu na konieczność „zachowania równowagi między dyscyplinami tradycyjnymi a tymi rozwijającymi się”³. Zabieg ten miał na celu przyciągnięcie uwagi młodszej publiczności. Mimo zaistniałych wydarzeń warto zwrócić uwagę na przyczyny rozwoju karate w Kraju Kwitnącej Wiśni, które wynikają między innymi z bogatej tradycji tego sportu. Karate ma swoje korzenie w Okinawie. Powstało ono z unikalnego połączenia lokalnych technik walki wręcz z chińskimi sztukami walki. To historyczne skrzyżowanie kultur i potrzeb obronnych przyczyniło się do ewolucji karate w złożony system obrony. Dzięki wizji i wysiłkom mistrzów, m.in. Gichin Funakoshi, karate zaczęło być nauczane publicznie w Japonii, a następnie rozpowszechniło się na świecie po drugiej wojnie światowej⁴. Techniki karate po raz pierwszy zaprezentowano publicznie w 1901 r., kiedy mistrz Funakoshi przedstawił je pełnomocnikowi rządu odpowiedzialnemu za szkolnictwo. Pokaz ten spowodował, że w 1905 r. karate zostało włączone do programu wychowania fizycznego w szkołach w Okinawie⁵. Praktyka karate od samego początku łączyła doskonalenie sprawności fizycznej z wychowaniem moralnym poprzez systematyczne przekazywanie zasad i wartości etycznych, które towarzyszą treningowi oraz rywalizacji sportowej.

Wychowanie moralne w pedagogice jest definiowane heterogenicznie. Heliodor Muszyński definiuje je jako „proces zarówno kształtowania, jak i rozwijania w wychowankach cech mających na celu ułatwienie im współżycia z innymi osobami. Wychowanie moralne, to nie tylko postępowanie mające na celu dobro

¹ A. Pawlucki, *Pedagogia olimpijska – Homo physicus*, Impuls, Kraków 2022, s. 155.

² J. Bagińska, P. Piepiora, Z. Piepiora, K. Witkowski, *The Geography of Olympic Combat Sports – Part One: Judo Karate, Taekwondo*, „Archives of Budo” 2022, t. 18, s. 184.

³ <https://www.sport.pl/inne/7,102005,27454440,szybki-koniec-dyscyplina-znika-z-igrzysk-nie-rozumiem-tej.html> (dostęp: 15.11.2025).

⁴ M. Cowie, R. Dyson, *A Short History of Karate*, 2016, Kenkyo-ha Goju Karate Kempo Kai, www.japan-karate.com (dostęp: 15.11.2025), s. 1–17.

⁵ A. Staniszew, *Karate w szkołach*, „Zeszyt Naukowy Apeiron” 2007, t. 1, s. 16–19.

innych ludzi i ogólny pożytek, ale również aktywne doskonalenie siebie i pracę na rzecz społeczeństwa⁶. Wychowanie moralne jest zarazem wychowaniem społecznym, ponieważ przygotowuje do współżycia z ludźmi. Ten proces wychowawczy wymaga ukształtowania systemu wartości, norm i postaw etycznych⁷. Przy rozpatrywaniu definicji wychowania moralnego należy wziąć pod uwagę aspekt ideologiczny, który „stanowi pewien system wartości nadrzędnych, z którego wyprowadzany jest określony system moralności, a mianowicie system norm postępowania regulujących współżycie innych ludzi”⁸. Muszyński wręcz pisze o przekazywaniu treści wychowania ideowo-moralnego. Konsekwencją przyjęcia takiego stanowiska jest zrozumienie, że pojęcie normy moralnej będzie się różniło w zależności od grupy społecznej, na rzecz której działalność szerzenia dobra byłaby podejmowana⁹. Karate i jego filozofia w Japonii zostały przyjęte jako pełnoprawna treść dydaktyczna i pełni funkcję narzędzia dydaktycznego, osiągając cele wychowawcze poprzez język sportu. A przecież sport powinien być jednym z elementów wpływających na rozwój osobowości ucznia i stanowić integralną część procesu wychowawczego. Realizowany w sposób celowy, świadomy i dobrze zaplanowany, staje się istotnym uzupełnieniem wychowania¹⁰. Jerzy Cygan zwraca uwagę na etyczną wartość sportu jako środka do realizowania wartości moralnych w zależności od przyjętych wcześniej celów¹¹. Podstawą Budō, czyli „drogi wojownika” (japońskich sztuk walki) jest przekonanie, że duch, technika i ciało tworzą nierozdzielalną całość. Mistrzowie tych sztuk zdawali sobie sprawę, że nauczane przez nich techniki mogą być niewłaściwie stosowane i prowadzić do negatywnych konsekwencji. Dlatego obok rozwijania umiejętności fizycznych kładziono nacisk na filozofię oraz trening umysłu, który miał sprawować kontrolę nad ciałem¹². Jak zauważa Wojciech Cynarski, Budō jest metodą, której celem jest kształtowanie charakteru i osobowości oraz urzeczywistnianie ideału „człowieka harmonijnego i odpowiedzialnego”¹³. Adepti sztuk walki dążą do ciągłego rozwoju oraz osiągnięcia mistrzostwa, co wyraża się w ich dyscyplinie i intensywnych treningach pozwalających im przewyższać własne ograniczenia. Japońskie sztuki walki w dużym stopniu opierają się na założeniach filozofii konfucjańskiej, która podkreśla znaczenie tradycji i struktury społecznej. Te idee znajdują odzwierciedlenie w etykiecie *dojo*, czyli miejsca treningu. Panują tam

⁶ J. Górniewicz, *Teoria wychowania (wybrane problemy)*, Olsztyńska Szkoła im. Józefa Rusieckiego, Olsztyn 2007, s. 98.

⁷ C. Kupisiewicz, *Podstawy dydaktyki ogólnej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005, s. 24–25.

⁸ H. Muszyński, *Zarys teorii wychowania*, PWN, Warszawa 1977, s. 201.

⁹ Tamże, s. 202.

¹⁰ J.E. Kowalska, *Znaczenie edukacyjne projektu „Jestem Fair” opartego na idei neoolimpizmu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2020, s. 33.

¹¹ J.M. Cygan, *Sport jako wartość etyczna*, „Kultura Fizyczna” 1993, nr 1–2, s. 4–5.

¹² J. Gózdź, *Wychowawcze efekty treningu sztuk walki na przykładzie karate*, „Psychologia Wychowawcza” 2021, nr 19, s. 77.

¹³ W. Cynarski, *Wojownik pogody ducha*, „Ido – Ruch dla Kultury: rocznik naukowy” 2006, nr 6, s. 345–348.

normy samodoskonalenia, rygorystycznej dyscypliny, pokory, szacunku oraz uznania dla autorytetów i tradycji. W myśl zasady transferu wartości mogą być przenoszone na inne aspekty życia¹⁴. Filozofia karate jest spójna z wartościami moralnymi w sporcie, które w ramach działalności ruchowej przybierają formę walki ze sobą albo rywalizacji z innymi w duchu uczciwości i rycerstwa. „Sport bez zasady fair play nie może istnieć¹⁵. Szacunek dla innych, życzliwość, otwartość, wyrozumiałość i inne wartości etyczne mogą charakteryzować postawę sportowca w tym samym stopniu, co postawę każdego innego człowieka¹⁶. Głównym celem karate jednak nie jest zwycięstwo nad innymi, lecz nad sobą samym, nad własnym gniewem, strachem oraz lenistwem. Karate nie uczy jedynie technik walki – jest narzędziem kształtowania charakteru, a jego celem jest także doskonalenie samego siebie w zgodzie z etyką i tradycją.

Material i metody badań

W celu przybliżenia się do wartości wychowania moralnego w dyscyplinie karate przeprowadzono badania pilotażowe w ramach projektu „Zdolny Uczeń – Świetny Student”¹⁷. Badania zrealizowano we współpracy z Zuzanną Zagozdą, uczennicą Samorządowego Liceum Ogólnokształcącego im. Romualda Traugutta w Zgierzu. Dla niniejszych badań zastosowano dobór celowy i przeprowadzone je w warunkach etycznych zgodnych z myślą Uwe Flicka¹⁸. Badania zrealizowano w łódzkim Klubie Sportowym „Olimp” w sekcji karate do Shotokan. Objęto nimi czterech trenerów, którym (na potrzebę zachowania anonimowości) zostały przydzielone symbole (A, B, C, D). Charakteryzują się oni następującymi cechami:

1. Trener A – wiek: 19 lat, staż trenerski (21 miesięcy), najmłodszy z badanych, na początku kariery trenerskiej;
2. Trener B – wiek: 34 lata, staż trenerski (15 lat), doświadczony trener, pracujący głównie z dziećmi;
3. Trener C – wiek: 53 lata, staż trenerski (23 lata), najbardziej doświadczony trener z międzynarodową praktyką;
4. Trener D – wiek: 24 lata, staż trenerski (cztery lata), trener pracujący z dziećmi, będący także czynnym zawodnikiem.

Techniką zastosowaną w badaniu był wywiad indywidualny. Wywiady narracyjno-epizodyczne z wymienionymi trenerami zostały przeprowadzone przy pomocy kwestionariusza wywiadu, narzędzia badawczego opracowanego na

¹⁴ J. Gózdź, *Wychowawcze efekty treningu...*, s. 77.

¹⁵ M. Czechowski, Z. Żukowska, R. Żukowski, *Edukacja olimpijska. Dokumenty normatywne i kodeksy fair play (z warsztatami dydaktycznymi dla nauczycieli, trenerów i młodzieży)*, z. 2, Wydawnictwo Estrella, Warszawa 2011, s. 52.

¹⁶ A. Przyłuska-Fisze, B. Misiuna, *Etyczne aspekty sportu*, AWF, Warszawa 1993, s. 135.

¹⁷ <https://www.uni.lodz.pl/zuss> (dostęp: 15.11.2025).

¹⁸ U. Flick, *Projektowanie badania jakościowego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010, s. 144.

podstawie założeń teoretycznych Uwe Flicka¹⁹. Kwestionariusz ten zawiera pytania dotyczące treści konceptualno-semantycznych wynikających z zakresu pytań badawczych. Czas trwania jednego wywiadu dotyczącego zarówno wiedzy narracyjno-epizodycznej, jak i semantyczno-konceptualnej wynosił średnio osiem minut. Materiał badawczy został zarejestrowany przy pomocy dyktafonu, za zgodą badanych, oraz poddany transkrypcji.

Celem badań pilotażowych było poznanie wyobrażeń badanych trenerów dotyczących pojęcia wychowania moralnego oraz wartości przekazywanych w treningu karate.

Przedmiotem badań było określenie wyobrażeń trenerów odnoszących się do pojęcia wychowania moralnego w dyscyplinie karate.

Główne pytanie badawcze postawione na mocy przedmiotu badań dotyczyło tego, jak trenerzy rozumieją pojęcie wychowania moralnego w dyscyplinie karate (wiedza semantyczno-konceptualna).

Pytania szczegółowe w części semantyczno-konceptualnej dotyczyły następujących zagadnień:

1. Jak badani trenerzy rozumieją pojęcie wychowania moralnego?
2. Jakie są skojarzenia badanych trenerów z pojęciem wychowania moralnego w karate?

Według wytycznych Flicka do wiedzy semantyczno-konceptualnej uwzględniono również możliwość przeoczenia istotnych wątków przez badacza.

Wyniki badań i dyskusja

Wyniki badań przedstawiono w postaci transkrypcji, która jest wycinkiem części semantyczno-konceptualnej. Pierwszy wywiad przedstawia rozmowę z najmłodszym z badanych trenerów.

Trener A

1. Co Pan rozumie przez pojęcie wychowania moralnego?

Odpowiedź: *Wychowanie moralne to dla mnie nic innego, jak kształtowanie, najczęściej już w dzieciach, określonych zachowań i zasad.*

2. Jakie są Pana skojarzenia z pojęciem wychowania moralnego w karate?

Odpowiedź: *Jeżeli chodzi o karate, to wychowanie moralne w tym sporcie w zasadzie niewiele różni się od tego, czego uczymy się poza salą treningową. Zarówno w karate, jak i w życiu codziennym ogromną rolę odgrywają zasady takie jak wzajemny szacunek, uczciwość czy samodyscyplina. Trening nie ogranicza się tylko do nauki nowej techniki – on uczy nas też, jak być/stawać się dobrym człowiekiem.*

3. Czy w trakcie wywiadu, Pana zdaniem, zabrakło jakichś wątków?

¹⁹ U. Flick, *An Introduction to Qualitative Research*, SAGE, London 2023, s. 269–270.

Odpowiedź: *Nie, myślę, że temat związany z wychowaniem i zasadami moralnymi został wyczerpany.*

Najmłodszy z badanych trenerów skojarzył rolę wychowania moralnego w karate z kształtowaniem określonych zachowań i zasad, które wykraczają poza treningi w *dojo*. Takie podejście można zauważyć w opisie Joanny Góźdz, która, opierając się na badaniach Michaela Trulsona²⁰, wskazuje, iż:

tradycyjny trening sztuk walki w porównaniu z jedynie technicznym szkoleniem wpływa na obniżenie agresywności oraz lęklivosti, a także podwyższenie samooceny, podniesienie kompetencji społecznych, tolerancji i stopnia respektowania wartości tradycyjnych. U osób, które w preteście zidentyfikowano jako społecznie niedostosowane, trening tradycyjny zredukował jego poziom, a wyniki posttestów (po sześciu miesiącach treningu) wskazywały na normalny profil osobowości²¹.

Trener A wśród wartości wychowania moralnego wymienia: wzajemny szacunek, uczciwość oraz samodyscyplinę.

Kolejny wywiad przedstawia rozmowę z trenerem z 15-letnim stażem, pracującym głównie z dziećmi.

Trener B

1. Co Pan rozumie przez pojęcie wychowania moralnego?

Odpowiedź: *Dla mnie wychowanie moralne to nauka zawodników – a w moim przypadku dzieci – jak postępować zgodnie z zasadami i z postawą ludzką. Staram się przekazywać moim zawodnikom wartości takie jak fair play, szacunek do drugiego człowieka, równe traktowanie wszystkich – nie tylko rywali na macie, ale też każdego w codziennym życiu. To budowanie właściwych postaw, które są podstawą nie tylko w sporcie, ale i w życiu.*

2. Jakie są Pana skojarzenia z pojęciem wychowania moralnego w karate?

Odpowiedź: *Wychowanie moralne w karate kojarzy mi się z pewnego rodzaju kategoryzacją zawodników na „lepszych” i „gorszych”. A ja tego bardzo nie chcę. Dla mnie wszyscy są równie ważni – zarówno ci najbardziej utalentowani, jak i ci, którzy rozwijają się wolniej. W klubie każdy ma swoje miejsce i swoją wartość. Uważam, że nie każdy musi zostać mistrzem – najważniejszy jest rozwój, proces i droga, a nie tylko końcowy wynik.*

²⁰ M.E. Trulson, *Martial Arts Training: A Novel „Cure” for Juvenile Delinquency*, „Human Relations” 1986, t. 39(12), s. 1131–1140.

²¹ J. Góźdz, *Wychowawcze efekty treningu...*, s. 79.

3. Czy w trakcie wywiadu, Pana zdaniem, zabrakło jakichś wątków?

Odpowiedź: *Myszę, że zostały poruszone najważniejsze kwestie. Może dodałbym jeszcze, że ja osobiście odchodzę od bardzo tradycyjnych form jak układy, degradacja stopni, czy obowiązkowe ukłony dla starszych. Staram się, by podejście było luźniejsze, bardziej naturalne, ale zawsze oparte na szacunku i zasadach moralnych. Wierzę, że można funkcjonować bez przesadnej hierarchii, ale nigdy bez wartości.*

Drugi trener będący doświadczonym szkoleniowcem, pracującym z dziećmi, zwraca uwagę na specyficzną hierarchię w karate i przestrzega przed kategoryzowaniem dzieci na „lepsze” i „gorsze”. Dostrzega szkodliwość takiego podejścia i aby skuteczniej przekazywać wartości wychowania moralnego, wskazuje na znaczenie rozwoju, procesu i drogi, jaką pokonuje zawodnik, a nie jedynie na perspektywę osiągnięcia mistrzostwa sportowego. Podejście do pojęcia wychowania moralnego jako wychowania do życia codziennego poprzez sport widoczne jest w badaniach nad *moralnością ćwiczących sztuki walki i sporty walki na tle osób nietreningujących*. Autorzy podkreślają, że osoby trenujące wykazują się większą akceptacją społecznych kodów etycznych, poczucia godności osobistej oraz produktywności, gdzie godność i produktywność nie stoją w opozycji do siebie, a są nakazem godnego życia na podstawie takich wartości, jak honor, duchowość czy pogarda dla kwestii materialnych²².

Następny wywiad prezentuje najbardziej doświadczonego trenera spośród przebadanych, który ma osiągnięcia na poziomie międzynarodowym.

Trener C

1. Co Pan rozumie przez pojęcie wychowania moralnego?

Odpowiedź: *Wychowanie moralne to dla mnie bardzo fundamentalna rzecz, zarówno w życiu prywatnym, jak i w zawodowym. Staram się wpajać moim zawodnikom zasadę fair play – żeby byli uczciwi w tym, co robią. Sam staram się być uczciwy w swojej pracy, choć z biegiem lat coraz bardziej widzę, że świat nie zawsze działa według tych zasad. Dlatego też uprzedzam zawodników: my się uczymy i postępujemy według określonych wartości, ale muszą mieć świadomość, że rzeczywistość często wygląda inaczej. Ważne jest jednak, aby mimo to trzymać się swojego kręgosłupa moralnego.*

2. Jakie są Pana skojarzenia z pojęciem wychowania moralnego w karate?

Odpowiedź: *Dla mnie sport, w tym karate, uczy szacunku – do przeciwnika, do innych ludzi, do pracy, ale też do samego siebie. Wychowanie moralne w karate to nie tylko przestrzeganie zasad na macie, ale ogólnie w życiu. Niestety, zauważam, że w środowisku karate nie brakuje osób, które z moralnością mają*

²² K. Kostorz, A. Gniezińska, J. Starzak, *Moralność ćwiczących sztuki i sporty walki na tle osób nietreningujących walki wręcz*, „Rozprawy Naukowe AWF Wrocław” 2016, t. 53, s. 25–30.

niewiele wspólnego – zdarza się, że zawodnicy oszukują lub są pozbawieni etyki. To jest bardzo przykre i moim zdaniem klóci się z ideą wychowania przez sport.

3. Czy w trakcie wywiadu, Pana zdaniem, zabrakło jakichś wątków?

Odpowiedź: Myślę, że wszystko, co najważniejsze, zostało poruszone. Może tylko dodałbym, że ja patrzę na karate bardziej jako na sport – bardziej od strony pracy nad sobą, wysiłku, rozwoju – a niekoniecznie przez pryzmat bardzo sztywnych, tradycyjnych zasad japońskich. Ważne są wartości, szacunek, uczciwość, ale moim zdaniem można to przekazywać w sposób nowoczesny, bez zamykania się w dawnych formach. Chodzi o to, żeby wychowywać dobrych ludzi, a nie tylko mistrzów techniki.

Najbardziej doświadczony trener z międzynarodową praktyką, niewątpliwie przedstawiciel starszego pokolenia, podkreśla znaczenie trzymania się swojego kręgosłupa moralnego. Kojarzy wychowanie moralne w dzisiejszych czasach z zagrożeniem w postaci złego przykładu osobistego i naśladownictwa niewłaściwych, niemoralnych zachowań. Problemem opisywanym w literaturze jest *agresja w rywalizacji sportowej*²³. Jerzy Kosiewicz dostrzega coraz częstsza tendencję do agresji i przemocy o wydźwięku brutalnym i nagannym, która wynika z rosnącej presji społecznej, klubowej, finansowej czy politycznej na zawodniku.

W spektaklu sportowym pojawia się agresja sprzyjająca oglądalności i rozwojowi tej formy aktywności, tj. agresja pozytywna oraz agresja regulaminowa w łagodnej formie, określana mianem *tactical fouls*, *good fouls*, *professional fouls*, czy *almost pure tactical fouls*. Występuje też zachowanie przeciwstawne, tj. agresja brutalna, negatywna grożąca nawet śmiercią lub trwałym kalectwem, która nie powinna pojawiać się w sporcie. Nie da się jej jednak wykluczyć. Notabene ona też sprzyja wzrostowi oglądalności widowiska sportowego²⁴.

Ostatnim wywiadem, który przeprowadzono na rzecz niniejszej pracy, jest rozmowa z mało doświadczonym trenerem, który jednocześnie pełni funkcję czynnego zawodnika:

Trener D

1. Co Pan rozumie przez pojęcie wychowania moralnego?

Odpowiedź: Wychowanie moralne to dla mnie proces kształtowania w człowieku poczucia dobra i zła oraz odpowiedzialności za własne czyny. To nauka postępowania według określonych wartości – szacunku, uczciwości, pokory. Nie chodzi tylko o zachowanie na treningu, ale też o to, jak człowiek zachowuje się w codziennym życiu.

²³ J. Kosiewicz, *Agresja w rywalizacji sportowej*, [w:] J. Kosiewicz, T. Michaluk (red.), *Zróżnicowane formy aktywności sportowej w świetle nauk społecznych*, AWF, Wrocław 2023.

²⁴ Tamże, s. 41.

2. Jakie są Pana skojarzenia z pojęciem wychowania moralnego w karate?

Odpowiedź: *Od razu myślę o takich wartościach jak szacunek do przeciwnika, do nauczyciela, o samodyscyplinie i o duchu walki – nie w sensie agresji, ale walki z własnymi słabościami. Karate, przynajmniej w tej tradycyjnej formie, jest bardzo mocno osadzone w zasadach etyki.*

3. Czy w trakcie wywiadu, Pana zdaniem, zabrakło jakichś wątków?

Odpowiedź: *Może warto by było jeszcze poruszyć temat, jak w praktyce trener może codziennie kształtować moralność u swoich uczniów, np. poprzez własny przykład, ale myślę, że i tak udało nam się poruszyć najważniejsze kwestie.*

Trener, który nadal łączy swoją pracę z rolą czynnego zawodnika, odpowiadał podobnie jak poprzednicy. Jego rozumienie pojęcia wychowania moralnego jest zgodne z definicją Muszyńskiego²⁵, a wśród głównych wartości przekazywanych w treningu karate wymienia: szacunek, uczciwość, pokorę, samodyscyplinę oraz zachowanie ducha walki.

Wnioski

Przeprowadzone badanie, oparte na teorii reprezentacji społecznych, zrealizowane metodą wywiadu narracyjno-epizodycznego Flicka, miało na celu poznanie sposobu, w jaki trenerzy rozumieją pojęcie wychowania moralnego w dyscyplinie karate. Wycinek badań ukazał wiedzę semantyczno-konceptualną badanych trenerów tej dyscypliny sportu, która jest podsumowaniem ich wyobrażeń dotyczących otaczającego i zmieniającego się w czasie świata karate. Tego rodzaju wiedza ma charakter uogólniający i obejmuje doświadczenia odnoszące się do reguł oraz maksym, które porządkują i kierunkują ludzkie działania.

Wszyscy trenerzy postrzegają wychowanie moralne jako integralną część treningu karate, podkreślając znaczenie uniwersalnych wartości takich, jak szacunek, uczciwość, samodyscyplina i odpowiedzialność. Różnią się natomiast akcentami: młodszy trenerzy i ci pracujący z dziećmi kładą nacisk na proces, indywidualny rozwój i unikanie nadmiernej hierarchizacji, podczas gdy doświadczeni szkoleniowcy zwracają uwagę na zagrożenia płynące ze współczesnego świata sportu oraz potrzebę pielęgnowania stabilnego kręgosłupa moralnego. Wspólnie wskazują, że karate – niezależnie od formy praktyki – pozostaje nie tylko dyscypliną sportową, lecz również narzędziem kształtowania wartości, które mają kluczowe znaczenie w życiu codziennym.

W nawiązaniu do dyskusji autorzy na podstawie przeprowadzonych badań dostrzegają rolę wychowania moralnego, która wykracza poza treningi w *dojo*. Osoby uprawiające karate metodą tradycyjną pracują nad podniesieniem kompetencji społecznych, notuje się u nich niższy poziom agresywności oraz lękliwości.

²⁵ J. Górniewicz, *Teoria wychowania...*, s. 98.

Trening sztuk walki opiera się na takich wartościach, jak honor, duchowość czy pogarda dla wartości materialnych, co pozwala rozwijać godność i produktywność szkolonych adeptów. Według badań we współczesnym spektaklu sportowym pojawia się coraz więcej agresji, która sprzyja wzrostowi oglądalności i rozwojowi interesów stojących za kurtyną rywalizacji sportowej. Niewątpliwie wpływa to szkodliwie na naśladownictwo niemoralnych zachowań przez dzieci i młodzież. Dlatego uprawianie takich aktywności jak karate tradycyjne zdaje się bardzo potrzebne, gdyż stoi w opozycji do przemocowych tendencji wynikających między innymi z presji społecznej.

Karate to dyscyplina o krótkiej historii olimpijskiej, która opiera się na ugruntowanej tradycji i filozofii Budō. Jest to sport wpisujący się w pedagogiczne kanoony wychowania moralnego oraz w wartości nowożytnego olimpizmu. Wychowanie moralne realizowane poprzez praktykę karate bazuje na przekonaniu, że kluczową wartością nie jest samo zwycięstwo, lecz postawa przyjmowana w trakcie wysiłku i zmagania. Przytoczony wniosek wysnuty na podstawie zaprezentowanych wywiadów z trenerami niewątpliwie jest zbieżny z pedagogiczną definicją wychowania moralnego. Warto odwołać się do zdania doświadczonego trenera w niniejszym badaniu, który o wychowywaniu poprzez karate mówi, iż: *Ważne są wartości, szacunek, uczciwość, ale moim zdaniem można to przekazywać w sposób nowoczesny, bez zamykania się w dawnych formach. Chodzi o to, żeby wychowywać dobrych ludzi, a nie tylko mistrzów techniki*. Wypowiedź ta jest zbieżna z maksymą olimpijską wygłoszoną przez biskupa Ethelberta Talbota podczas kazania przed rozpoczęciem igrzysk olimpijskich w Londynie w 1908 roku: „to nie zwycięstwo, lecz sama walka jest tym, co w życiu najistotniejsze; kwestią najważniejszą nie jest święcenie triumfu, lecz szlachetna walka. Upowszechniając te zasady, przyczyniamy się do tworzenia dzielniejszej i silniejszej ludzkości, jak również takiej, która jest bardziej sumienna i hojna”²⁶. Słowa te skłaniają do eksploracji zagadnień wychowania moralnego poprzez sport jako środka do kształtowania człowieka w szlachetnej walce. Eksploracja ta jest i będzie konieczna ze względu na zachodzące zmiany w otaczającym świecie. Rozwój nowych technologii czy przeobrażające się potrzeby społeczne to tylko przykłady zagrożeń odwodzących od łańcucha wartości, czyniących nas dobrymi ludźmi.

Piśmiennictwo

- Bagińska J., Piepiora P., Piepiora Z., Witkowski K., *The Geography of Olympic Combat Sports – Part One: Judo, Karate, Taekwondo*, „Archives of Budo” 2022, t. 18.
- Cowie M., Dyson R., *A Short History of Karate*, 2016, Kenkyo-ha Goju Karate Kempo Kai, www.japan-karate.com (dostęp: 15.11.2025).
- Cygan J.M., *Sport jako wartość etyczna*, „Kultura Fizyczna” 1993, nr 1–2.
- Cynarski W., *Wojownik pogody ducha*, „Ido – Ruch dla Kultury: rocznik naukowy” 2006, nr 6.

²⁶ K. Debernay, K. Płoszaj, W. Firek, *Błyszczący sterowiec – Pierre de Coubertin o sporcie i olimpizmie*, Polski Komitet Olimpijski, Warszawa 2016, s. 43.

- Czechowski M., Żukowska Z., Żukowski R., *Edukacja olimpijska. Dokumenty normatywne i kodeksy fair play (z warsztatami dydaktycznymi dla nauczycieli, trenerów i młodzieży)*, z. 2, Wydawnictwo Estrella, Warszawa 2011.
- Debernay K., Płoszaj K., Firek W., *Błyszczący sterowiec – Pierre de Coubertin o sporcie i olimpizmie*, Polski Komitet Olimpijski, Warszawa 2016.
- Flick U., *An Introduction to Qualitative Research*, SAGE, London 2023.
- Flick U., *Projektowanie badania jakościowego*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2010.
- Górniewicz J., *Teoria wychowania (wybrane problemy)*, Olsztyńska Szkoła im. Józefa Rusieckiego, Olsztyn 2007.
- Gózdź J., *Wychowawcze efekty treningu sztuk walki na przykładzie karate*, „Psychologia Wychowawcza” 2021, t. 19.
- Kosiewicz J., *Agresja w rywalizacji sportowej*, [w:] J. Kosiewicz, T. Michaluk (red.), *Zróżnicowane formy aktywności sportowej w świetle nauk społecznych*, AWF, Wrocław 2023.
- Kostorz K., Gniezińska A., Starzak J., *Moralność ćwiczących sztuki i sportu walki na tle osób nietreningujących walki wręcz*, „Rozprawy Naukowe AWF Wrocław” 2016, nr 53.
- Kowska J.E., *Znaczenie edukacyjne projektu „Jestem Fair” opartego na idei neoolimizmu*, Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź 2020.
- Kupisiewicz C., *Podstawy dydaktyki ogólnej*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2005.
- Muszyński H., *Zarys teorii wychowania*, PWN, Warszawa 1977.
- Pawłucki A., *Pedagogia olimpijska – Homo physicus*, Impuls, Kraków 2022.
- Przyłuska-Fischer A., Misiuna B., *Etyczne aspekty sportu*, AWF, Warszawa 1993.
- Stanisław A., *Karate w szkołach*, „Zeszyt Naukowy Apeiron” 2007, t. 1.
- Trulson M.E., *Martial Arts Training: A Nove „Cure” for Juvenile Delinquency*, „Human Relations” 1986, t. 39.
- <https://www.sport.pl/inne/7,102005,27454440,szybki-koniec-dyscyplina-znika-z-igrzysk-nie-rozumie-tej.html> (dostęp: 15.11.2025).
- <https://www.uni.lodz.pl/zuss> (dostęp: 15.11.2025).